

od sitnoga kamena, poravnata u određenim razmacima s četiri reda opeka. Svodovi su izvedeni od lagana riječnoga kamena (sedre), dok su dijelovi većih koncentriranih naprezanja u svodovima građeni od opeke. Stropne i krovne konstrukcije bile su drvene. Dekorativna obrada na arhit. elementima karakteristična je za način rada u ist. dijelu Rimskoga Carstva. Iz dimenzija očuvanih dijelova proizlazi da je palača građena prema projektu koji je bio kotiran rim. stopama.

Od VII. st. palača živi kao grad Split, koji se već od ranoga sr. vijeka širi prema zapadu i u više navrata zatvara zidovima. Splitska katedrala i krstionica, predromaničke crkvice Sv. Martina i Gospe od zvonika, predromaničke, romaničke, gotičke, renesansne i druge građevine nastale adaptacijama sakralnih objekata palače svjedoče o neprekinutu životu grada i nastanku novih kvaliteta, te s ostalim očuvanim dijelovima Dioklecijanove palače čine cjelinu najvećih vrijednosti graditeljskoga naslijeđa.

LIT.: R. Adam, Ruins of the Palace of the Emperor Diocletian at Spalatro in Dalmatia, London 1764. — G. Niemann, Der Palast Diocletians in Spalato, Wien 1910. — J. Zeiller i E. Hébrard, Le Palais de Dioclétien à Spalato, Paris 1912. — F. Bulić i Lj. Karaman, Palača cara Dioklecijana u Splitu, Zagreb 1927. — C. Fisković, Prilog proučavanju zaštite Dioklecijanove palače u Splitu, Rad JA, 1950, 279. — J. Marasović i T. Marasović, Dioklecijanova palača, Zagreb 1968. — Sh. McNally, J. Marasović i T. Marasović, Diocletian's Palace, American-Yugoslav Joint Excavations, I—VI, 1972—1982. — T. Marasović, Dioklecijanova palača, Beograd 1982. — J. J. Wilkes, Diocletian's Palace, Split—Sheffield 1986.

Je. Mč.

DIRNBACH, Ernest, kazališni i likovni kritičar (Osijek, 1. VII. 1901 — New York, 31. III. 1971). Od 1930. kritičar osječkoga »Hrvatskoga lista«, 1941. interniran u Korčulu, 1944. emigrira u Kanadu te SAD. Pratio je osječka lik. zbivanja četvrtoga desetljeća; prvi je objavio životopis slikara A. Waldingera.

BIBL.: Filakovecova izložba, Jug, 1923, 7; *Interesantna ali zanemarena umjetnička izložba*, Izložba osječkih likovnih umjetnika bez kupaca, Hrvatski list, 1932, 35; *Majstorsko djelo zaboravljenog osječkog slikara (F. Dreži)*, ibid., 1933, 105; *Adolf Waldinger osječki slikar prošlog stoljeća*, ibid., 1933, 5—6; *Likovna umjetnost u Osijeku*, ibid., 1935, 299; *Likovna umjetnost s narodnim izražajem*. Povodom XV. izložbe Hrvatskih likovnih umjetnika, ibid., 1939, 19; *Izložba Vladimira Filakovca*, ibid., 1939, 181; *Izložba slika Iva Heila*, ibid., 1940, 3; *Izložba Slavka Tomerlina*, ibid., 1940, 292.

LIT.: O. Švajcer, Likovna kronika Osijeka 1931—1940. godine, Osječki zbornik, 1973—75, 14—15, str. 315, 320, 324, 333, 334.

V. Fo.

DISMANIĆ, Frane, klesar (navodi se u šibenskim kvadernama 1549—61), član šibenske klesarske obitelji, sin Ivanov (kraj XV. i prva pol. XVI. st.). God. 1520. radi na katedrali u Dubrovniku sa svojim učiteljem Bartolomeom del Mestroom.

LIT.: C. Fisković, Naši graditelji i kipari XV i XVI stoljeća u Dubrovniku, Zagreb 1947, str. 34 i 44.

DIVNIĆ, Dominik, slikar (Šibenik, oko 1620—poslije 1674). Očuvana je njegova oltarna slika s likovima Sv. Vinka i Sv. Antuna u crkvi Sv. Duha na Visu (signirana i datirana 1663).

LIT.: C. Fisković, Spomenici otkriveni do IX. do XIX. stoljeća, Prilozi—Dalmacija, 1968.

DIVNIĆ, Frane, povjesničar (Šibenik, 22. X. 1607 — 17. II. 1672). Studirao i doktorirao pravo u Padovi. Obnašao razne dužnosti u šibenskoj komuni. Napisao djelo *Memorie sulla Dalmazia* (1652) i nedovršeni rad *Historia della guerra di Dalmazia tra Veneziani e Turchi dall'anno 1645. fino alla pace*. Opskrbljivao je podacima i arhivskom građom svojega rođaka, povjesničara Ivana Lučića za djelo *De Regno Dalmatiae et Croatiae*. Divnićevu zbirku arh. natpisa objavio je Lučić u djelu *Inscriptiones Dalmatiae* (1673).

D. Ki.

DIVULJE, predio u Z dijelu Donjokaštelanskog polja, nedaleko od Resnika. Uz morsk obalu na lok. Tarce otkriveni su ostaci rim. ladanjske vile. Na položaju Mrte je sve do premještanja bio klasicistički ljetnikovac trogirske obitelji Garanjin, sagrađen 1830. po nacrtu mlet. arh. G. A. Selve.

LIT.: S. Piplović, Garanjinov ljetnikovac u Divuljama, Prilozi—Dalmacija, 1975. — I. Babić, Prostor između Trogira i Splita, Split 1984.

DIVUŠA, selo JZ od Hrvatske Kostajnice. Blizu Une nalazi se barokna župna crkva Sv. Katarine sa starijim trikonhalnim dijelom (1748) koji je dao podići S. Patačić. Na glavnom je oltaru slika Sv. Katarine J. F. Mückea iz 1867. Crkva stradala u ratu 1991.

DIZAJN (oblikovanje), pojam kojim se obuhvaća široki raspon teorijskih i kritičkih pristupa kao i praktičnih djelatnosti u oblikovanju cjelokupne predmetne okoline. Pojava dizajna veže se uz suvremenu industrijsku proizvodnju, a obuhvaća tehnološku i lik. analizu projekta te oblikovanje pojedinoga industrijskoga proizvoda (tehnički pribor, predmeti široke potrošnje, pokućstvo, automobili) radi ostvarenja njegove najveće moguće

fizičke i psihološke upotrebljivosti. Uz sva primijenjena značenja termin d. se uglavnom rabi u sastavu sintagmi *industrijski dizajn* (oblikovanje, projektiranje i izvedba predmeta proizvedenih u velikim serijama) i *grafički dizajn* (oblikovanje serijski umnoženih vizualnih komunikacija). — Počeci hrv. dizajna nastavljaju se na iskustva svj. obrta vezanih uz djelovanje Obrtne škole u Zagrebu (osn. 1882). Sve do II. svj. r. Obrtna je škola bila jedina institucija za promicanje funkcionalnoga oblikovanja, a u tome joj je pomagala i udruga za promicanje umjetnoga obrta »Djelo«, koju je 1926. utemeljio T. Krizman.

U razdoblju do II. svj. r. posebice je bogata produkcija grafičkoga dizajna. Mnogi se likovni umjetnici (B. Čikoš-Sessija, Lj. Babić, T. Krizman) bave i oblikovanjem plakata, a u Zagrebu djeluje i nekoliko profesionalnih grafičkih ateljea (»Tri«, »Imago«) koji visoke likovne standarde uvode i u komercijalne vizualne komunikacije. Dvadesetih i tridesetih godina pojedini arhitekti (S. Planić, J. Denzler, M. Kauzlaric i S. Gomboš) daju vrijedan prinos maloserijskom i ručnom oblikovanju namještaja u sklopu svojih arhit. projekata.

O dizajnu u suvremenom smislu masovne serijske produkcije može se u Hrvatskoj govoriti tek nakon 1945, u vrijeme intenzivnoga industrijskoga razvitka. Obrtna je škola 1948. reformirana i preimenovana u Školu primijenjenih umjetnosti, a uskoro je osnovan i odjel za industrijsko oblikovanje. Pokretanje Akademije primijenjene umjetnosti u Zagrebu 1949. bilo je prvi pokušaj utemeljenja visokoškolske ustanove za izobrazbu djelatnika u funkcionalnom oblikovanju. Akademija je zatvorena već 1954, ali su pojedini polaznici dali znatan doprinos razvoju hrv. dizajna u tome razdoblju. Istodobno je važno djelovanje članova grupe »EXAT 51«, koji su svojim umjetničkim i arhitektonskim radovima (posebice teoretički članci Z. Radića) pridonijeli udomačenju avangardnih likovnih teorija u Hrvatskoj. Ključna osoba za promicanje dizajnerskih ideja bio je B. Bernardi, autor pionirskih tzv. total-dizajn projekata u sklopu arhit. cjelina (suautor interijera nebodera u Ilici 1a, 1958/59. i RANS Moša Pijade — danas Otvoreno sveučilište, 1961; sve u Zagrebu). Prva hrvatska dizajnerska grupacija SIO (Studio za industrijsko oblikovanje) pokrenula je 1956. inicijativu za kvalitetniji pristup dizajnu. Članovi skupine (M. Antonini, B. Babić, V. Richter, V. Frgić, Z. Bregovac) osvajaju 1957. na XI. trijenalu u Milanu srebrnu medalju za opremu ambijenta. U Zagrebu se kao odjek milanskoga trijenala 1955. i 1959. održavaju Prvi i Drugi trijenale, multimedijalne izložbe zasnovane na povezanome predstavljanju svih lik. disciplina. Iz Trijenala je 1965. nastao Zagrebački salon.

Početkom 60-ih godina skupina arhitekata (B. Budimirov, Ž. Solar, V. Robotić, Z. Žokalj) intenzivno se bavi inovativnim istraživanjima sistemskoga planiranja stambene izgradnje (naselja Borongaj i Zaprude u Zagrebu), fleksibilnim montažnim kućama (»Spačva«), kao i tzv. prefabriciranim gradnjama (»čelična kuća« na Zagrebačkome velesajmu, 1965). — U Zagrebu je 1963. osn. CIO (Centar za industrijsko oblikovanje) u kojemu nekolicina stručnjaka teoretičara (Z. Radić, M. Meštrović, F. Kričevac) pokušava uspostaviti kvalitetne uvjete za funkcioniranje dizajnerskoga procesa. CIO je 1967/68. objavljivao časopis »Dizajn«, a 1973/74. organizirao postdiplomski studij »Istraživanje i unapređivanje dizajna«. Na području oblikovanja vizualnih komunikacija tijekom 50-ih godina posebice važne rezultate postižu I. Picelj, M. Vulpe i A. Pal, koji u području kulture i gospodarstva promiču modernističke likovne standarde. Krajem 60-ih pojavljuje se u Zagrebu nova generacija grafičkih oblikovatelja (M. Arsovski, B. Bučan, Ž. Borčić i B. Ljubičić), u čijim je radovima primjetan utjecaj popularne kulture i konceptualne umjetnosti. Važno mjesto u promicanju industrijalizirane kulture i dizajna ima međunarodni pokret tzv. novih tendencija (1961—73), posebice časopis »Bit International« u kojemu su članke o teoriji dizajna i medijskoj kulturi objavljivali najutjecajniji svjetski teoretičari. Istodobno se u industrijskome dizajnu potvrđuje generacija oblikovatelja (D. Grünwald i B. Planinšek u radio-elektroničkoj industriji; Vladimir Robotić, Noe Maričić i Luka Bando u industriji elektrotehničkih uređaja) koji sofisticiranim tehničkim rješenjima daju prikladan i funkcionalan vanjski oblik.

Osamdesetih godina dva hrv. dizajnera dobivaju međunarodno priznanje »Gute Industrieform«: B. Budimirov za dizajn crtačega stola 1982. i V. Robotić za dizajn električne vage 1987. Pojavljuje se i generacija industrijskih dizajnera (Marijan i Mladen Orešić, Zlatko Kapetanović, Jasenka